УДК 378.145:7 **https://doi.org10.31652/3041-1017-2024(4)-05**

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЖАНРОВО-СТИЛЬОВОЇ КОМПЕТЕНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ХОРЕОГРАФІЇ

Анна Новосадова

Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Анотація

У статті визначено принципи формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Наголошено, що майбутні педагоги повинні володіти достатнім рівнем жанрово-стильових теоретичних знань, практичних умінь та реагувати на нові мистецькі виклики. Метою статті є визначення та обґрунтування принципів формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Дослідженню принципів у педагогіці присвячені роботи С. Гончаренка, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. Зазначено, що вивченню жанру та стилю, аналізу жанрово-стильовому підходу в підготовці фахівців у галузі мистецтва присвячені праці музикознавців (І. Коханик, О. Лігус, В. Москаленко, С. Шип та ін.) та педагогів (О. Афоніна, І. Малашевська, І. Покулита, В. Смородський, Г. Побережна, Т. Щериця та ін.). У працях зазначених дослідників наголошено на важливому значенні для професійної діяльності учителів музичного мистецтва та хореографії, володіння музикознавчим апаратом, уміння аналізувати музичні композиції з позицій жанру та стилю. Принципами формування жанрово-стильової компетентності визначено принцип науковості, послідовності, системності, жанрово-стильової відповідності. Принцип науковості передбачає відкритість до нових досліджень, теорій і концепцій, що стосуються жанру та стилю. Принцип системності в контексті формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії передбачає інтеграцію жанру та стилю в єдину систему, яка забезпечує створення музичних (хореографічних) композицій, теоретичні знання про жанри і стилі та їхнє практичне використання, аналіз успішності та оцінювання рівня знань жанру та стилю здобувачів. Принцип послідовності полягає в послідовному вивченні жанру та стилю, при якому кожне знання та уміння базується на основі попереднього. Принцип жанрово-стильової відповідності передбачає накопичення здобувачем освіти жанрово-стильової практики.

Ключові слова: педагогічні принципи; жанрово-стильова компетентність; майбутні учителі музичного мистецтва; майбутні учителі хореографії; професійна освіта.

© 2024 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

UDC 378.145:7 https://doi.org10.31652/3041-1017-2024(4)-05

PRINCIPLES OF FORMATION OF GENRE-STYLE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC AND CHOREOGRAPHY

Anna Novosadova

Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

The article defines the principles of the formation of genre and style competence of future teachers of musical art and choreography. It was emphasized that future teachers should possess a sufficient level of genre-style theoretical knowledge and practical skills and respond to new artistic challenges. The purpose of the article is to define and substantiate the principles of the formation of genre and style competence of future teachers of musical art and choreography. The works of S. Honcharenko, H. Padalka, O. Rostovskyi, O. Rudnytska, O. Shcholokova and others are devoted to the study of principles in pedagogy. It is noted that the works of musicologists (A. Kalenichenko, I. Kokhanyk, O. Ligus, V. Moskalenko, S. Ship, etc.) and teachers (O. Afonina, I. Malashevska, I. Pokulita, V. Smorodskyi, G. Poberezhna, T. Shcherytsia, etc.). In the writings of these researchers, the important importance for the professional activity of teachers of musical art and choreography of the possession of musicological apparatus, the ability to analyze musical compositions from the standpoint of genre and style is emphasized. The principles of the formation of genre-style competence are determined by the principle of scientificity, consistency, systematicity, genre-style correspondence. The principle of scientificity involves openness to new research, theories and concepts related to genre and style. The principle of systematicity in the context of the formation of genre-style competence of future teachers of musical art and choreography involves the integration of genre and style into a single system that ensures the creation of musical (choreographic) compositions, theoretical knowledge of genres and styles and their practical use, analysis of success and evaluation of the level of knowledge genre and style of the acquirers. The principle of sequence involves the sequential study of genre and style, in which each knowledge and skill is based on the previous one. The principle of genre-style correspondence involves the accumulation of genre-style practice by the student of education.

Keywords: Pedagogical principles; genre and style competence; future music teachers; future teachers of choreography; professional education.

© 2024 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка наукової проблеми. Сучасні тенденції розвитку музичного мистецтва та хореографії, що характеризуються плинністю, гнучкістю, мобільністю, охоплюють широкий жанрово-стильовий спектр. Не викликає сумніву, що майбутні вчителі музичного мистецтва та хореографії повинні реагувати на нові мистецькі виклики та володіти достатнім рівнем жанрово-стильових теоретичних знань та практичних умінь. Адже, глибоке розуміння історичних, соціальних, культурних умов створення композицій, уміння орієнтуватися в різних жанрах та стилях, інтерпретаційні навички забезпечують майбутнім педагогам можливість адаптувати у професійному світі власну педагогічну та виконавську діяльність. Знайомство та вивчення з різними жанрово-стильовими творами допомагає розвивати естетичний смак та вподобання, що є ключовим моментом формування професійної творчої особистості. Незважаючи на вагомість формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії, проблема й досі не отримала належного наукового вивчення. Тому простежується необхідність дослідження принципів формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковій літературі натрапляємо на різні розгалуження поняття «компетентність»: педагогічна компетентність (Н. Бібік, І. Зязюн, О. Кононко, О. Пометун, О. Овчарук, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Слюсаренко, А. Щербакова), професійна компетентність (О. Горбенко, О. Мартиненко, Н. Юдзіонок), мистецька компетентність (О. Олексюк), фахова компетентність (М. Михаськова), музично-педагогічна компетентність (Р. Савченко), концертмейстерська компетентність (Т. Карпенко), інструментально-виконавська компетентність (О. Горбенко).

Дослідженню педагогічних принципів присвячені роботи В. Андрєєва, С. Гончаренка, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. Зокрема, С. Гончаренко зазначає, що «необхідно орієнтуватися не на окремі принципи навчання, а на їхню систему, забезпечуючи науково обґрунтовану постановку цілей, відбір змісту, методів і засобів організації діяльності учнів і студентів, створення сприятливих умов і аналіз результатів навчального процесу» [1, с. 61]. Г. Падалка надає таке означення поняття: «принципи мистецького навчання – це основні положення, які визначають сутність, зміст, провідні вимоги до взаємодії вчителя і учнів. Їхнє впровадження передбачає досягнення результативності у процесі оволодіння учнями мистецтва» [7, с.149-159]. Серед найголовніших дослідниця визначає такі принципи опанування мистецтва: «цілісності; культуровідповідності; естетичної спрямованості; індивідуалізації; рефлексії. Застосування цих принципів у фаховій підготовці вчителів музики проявляється на організаційних засадах та методичному забезпеченні музично-педагогічного процесу» [7, с.149-159]. Н. Гуральник, розуміє принципи як «основні вимоги до діяльності та поведінки особистості, що є універсальним регулятором, зумовлено об’єктивними закономірностями і довільно не змінюються, вважає ключовими такі принципи підготовки учителя музики, як відповідність педагогічної діяльності уявленням про людину (людиновідповідність), культурі (культуровідповідність), нормам (нормовідповідність)» [2, с. 93].

У методиці мистецької освіти жанрово-стильова компетентність здобувачів вищої освіти за спеціальностями 014 Середня освіта (Хореографія), 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 024 Хореографія та 025 Музичне мистецтво стала предметом дослідження лише у XXI столітті. До цього розглядались феномени жанру та стилю в контексті таких наук як філософія, загальне мистецтвознавство, музикознавство. Варто зазначити, що дослідженню проблем жанру та стилю присвячені роботи як вітчизняних (О. Верещагіної-Білявської, О. Катрич, О. Коменди, І. Коханик, О. Лігус, Н. Савицької, О. Самойленко, Б. Сюти, С. Тишка, І. Тукової, С. Шипа, І. Шаповалової, О. Чекана та інших), так і зарубіжних дослідників (Л. В. Елфсена, А. Моора, Ф. Фаббріо та інших). Жанрово-стильовому підходу в педагогіці присвячені роботи О. Афоніної, І. Малашевської, І. Покулити, В. Смородського, Г. Побережної, Т. Щериці та інших. У дослідженнях названих авторів акцентується увага на тому, що вчителі музичного мистецтва та хореографії повинні володіти музикознавчим апаратом, умінням аналізувати музичні композиції, розкривати роль

© 2024 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

засобів музичної виразності в контексті жанру та стилю.

Мета статті – визначити та обґрунтувати принципи формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії.

Виклад основного матеріалу. Курс освітнього процесу підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва і хореографії сьогодення визначений пошуком нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема й учителів мистецьких закладів освіти. У контексті цього актуалізується формування жанрово-стильової компетентності, яка передбачає зміну формального вивчення жанру та стилю, засобів музичної виразності, творчих прийомів композиторів як XXI століття, так і минулих епох.

Цілеспрямоване формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії можливе за умови дотримання ними педагогічних принципів, що відповідають поставленій меті. Теоретичне розуміння жанру та стилю повинно відбуватись на основі понятійного та художного елементів, що потребує особливої уваги до них під час різних форм музикування. Тож при визначенні принципів формування жанрово-стильової компетентності нами враховано такий запит.

Одним із педагогічних принципів формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії є принцип науковості. Адже процес вивчення жанру та стилю ґрунтується на логіці та послідовності, об’єктивності, системності викладення матеріалу. Принцип науковості спонукає здобувачів освіти до самостійного пошуку наукового матеріалу, теоретичних порівнянь та узагальнень. Це допомагає майбутнім фахівцям у вивченні та засвоєнні нового матеріалу. Усі твердження та висновки, що стосуються жанру та стилю повинні базуватися на достовірних даних та мати наукове обґрунтування. За визначенням С. Гончаренка, «принцип науковості вимагає, щоб зміст навчання знайомив учнів з об’єктивними науковими фактами, поняттями, законами, теоріями всіх основних розділів відповідної галузі науки, можливою мірою наближався до розкриття її сучасних досягнень і перспектив розвитку в подальшому» [2, с. 107].

Принцип науковості передбачає відкритість до нових досліджень, теорій і концепцій, що стосуються жанру та стилю, заохочує майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії до професійної діяльності. Зокрема, здобувачі знайомляться з різними концепціями жанру та стилю, що кристалізувались на основі розуміння цих феноменів у історичній ретроспективі, модифікації жанру та стилю, вивчають музичні композиції як здобутки композиторської творчості, що мають тісні зв’язки з жанром та стилем. Отримані знання стануть основою їхньої виконавської діяльності.

Зазначимо, що доцільним є впровадження науково-дослідної діяльності, яка включає організацію, планування й реалізацію дослідницької роботи з метою отримання нових та закріплення здобутих знань. Науково-дослідна діяльність є важливою складовою як у сфері освіти, так і в наукових установах і промислових галузях. «Упровадження напряму активізації студентської науково-дослідної діяльності зумовлюється зростанням вимог суспільства до фахової підготовки учителя музики [4, с. 124]». Науково-дослідна діяльність сприяє здобуттю жанрово-стильових знань, створює можливості для творчої співпраці, обміну досвідом. Дослідження, які стосуються жанру та стилю, повинні мати практичне значення, відповідати сучасним науковим потребам.

Формування жанрово-стильової компетентності є багатогранним процесом, що орієнтується на принцип системності. О. Олексюк зазначає, що «принцип системності включає такі вимоги до навчання, як пов’язування незнайомого матеріалу зі знайомим; викладення від простого до складного з підведенням до необхідних узагальнень» [6, с. 25].

О. Костюк акцентує увагу на тому, що «осягнення слухачем художнього змісту музики протікає у складній системі зовнішніх орієнтирів і внутрішніх координат, заданих природою музичного мислення, культурно-історичним контекстом, жанрово-стилістичними характеристиками творів і багатьма іншими чинниками» [3, с. 29].

Принцип системності в контексті формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії передбачає інтеграцію жанру та стилю в єдину систему, яка забезпечує створення музичних чи хореографічних

© 2024 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

композицій, теоретичні знання про жанри і стилі та їхнє практичне використання.

«Стиль, як одна із фундаментаьних категорій музичного мистецтва, об'єднує усі елементи композиції в одне ціле» [5, с. 124]». Принцип системності опирається на цілісне розуміння того, як жанрові й стильові елементи взаємодіють між собою, їхній уплив один на одного відповідно до історичного, соціального, культурного контексту, дозволяє простежити їхні зміни та розвиток.

Усвідомлюючи, що «застосування системного принципу дає змогу розглядати окремий музичний текст як підсистему системи вищого порядку» [9, с. 719], маркуємо важливість розуміння тексту. У музичному тексті важливим є дешифрування, закладених у нього сенсів, що виражені через його жанрову й стильову відповідність, характерні засоби виразності. Через вибір мелодичних та гармонічних послідовностей, ритмічних моделей, ладових особливостей та інших засобів музичної виразності, що відображаються у тексті, передаються характерні риси певного жанру чи стилю. Це може бути як індивідуальний стиль композитора, так і стиль певної епохи, національний стиль, жанрові стандарти.

Також принцип системності стосується методів оцінювання вивчення здобувачами жанру та стилю, аналізу їхньої успішності. Методи оцінювання узгоджуються з освітніми цілями, забезпечують зворотний зв’язок викладачів та здобувачів освіти.

У формуванні жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії вагоме місце посідає принцип послідовності. Він передбачає послідовне вивчення жанру та стилю, при якому кожне знання та уміння базується на основі попереднього, упорядкування знань жанрово-стильових елементів, формування цілісного уявлення про жанр та стиль, вивчення особливостей жанру та стилю відповідно один до одного, збагаченні змісту та форм освітньої діяльності з орієнтацією на жанр та стиль, повторення та закріплення навчального матеріалу на різних етапах, що сприяє кращому запам'ятовуванню та засвоєнню знань з урахуванням індивідуальних особливостей майбутніх учителів та адаптацію навчального процесу до їхніх потреб та можливостей.

Професійна діяльність учителів музичного мистецтва та хореографії яскраво проявляється у виконавстві, що передбачає синтез педагогічної та творчої діяльності. Варто зауважити, що учителі музичного мистецтва та хореографії є носіями духовних, мистецьких, культурних цінностей. Це вимагає від них не тільки педагогічної досконалості, а й ґрунтовної виконавської підготовки. Педагогічна та виконавська майстерність є рівнозначними для професійної діяльності педагога. У контексті цього виникає потреба у впровадженні принципу жанрово-стильової відповідності, що забезпечує зв’язок музично-теоретичних знань та їхня відповідність виконавським умінням, передбачає розуміння жанрово-стильових особливостей музичних творів, вивчення жанру та стилю як культурної цінності, їхній зв’язок з мистецькими традиціями. Жанрова система тієї чи іншої епохи є одним зі стильових виразників. Виконавська організація композиції, що передбачає передачу художньої форми, нотного тексту, відповідність жанру та стилю є передумовою успішної творчої діяльності, створення діалогу між композитором та виконавцем. «Діяльність виконавця та композитора відбувається у межах творчої взаємодії. Адже композитор є автором твору, її художньої ідеї. Виконавець повинен її відтворити та передати слухачам» [8, с. 124].

Висновки. Жанрово-стильова компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії передбачає розуміння ними історико-соціальних, культурних умов створення композицій, орієнтацію в різних жанрах та стилях, інтерпретаційні навички. Її формування можливе за умови дотримання педагогічних принципів, що визначають форму, зміст означеного процесу. Відповідно до здійсненого дослідження виокремлено наступні принципи формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії: принцип науковості, послідовності, системності, жанрово-стильової відповідності.

У статті викладено не всі аспекти формування жанрово-стильової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. Досі достатньо не проаналізовано її специфіку, що спонукає до подальших наукових досліджень у цій площині.

© 2024 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги, 2012. 192 с.
2. Косінська Н. Л. Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки: дис. … доктора філософії за спеціальністю 011 – Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки): 01 Освіта (Освіта/Педагогіка). Київ, 2021. 279 с.
3. Костюк О. Г. Сприйняття музики і художня культура слухача. Київ, Наукова думка, 1973. 123 с.
4. Мозгальова Н. Г. Основні напрями модернізації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Науковий часопис. Вип.16 (21). Київ, 2014. С. 99-104
5. Новосадова А., Новосадова Я. Стильовий підхід до вивчення музично-теоретичних дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези VIII Міжнародної конференції молодих учених та студентів, м. Одеса 14-15 жовтня 2022 р. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2022. С. 123-125.
6. Олексюк О. М. Методика викладання гри на народних інструментах: навчальний посібник. Київ, 2004. 135 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
8. Селезньов С. М., Кшивак Ю. І., Новосадов Я. Г. Виконавсько-інструментальна майстерність майбутніх учителів музичного мистецтва: теоретичний аспект. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 31. С. 101-106.
9. Vereshchahina-Biliavska O., Mozgalova N., Baranovska I., Moskvichova Y., Cherkashina O. Anthropological Dimensions of the Modern Musical Art of Eastern Europe. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 28th-29th, 2021. P. 716–726/

References

1. Honcharenko S. U. Pedahohichni zakony, zakonomirnosti, pryntsypy [Pedagogical laws, regularities, principles]. Suchasne tlumachennia. Rivne: Volynski oberehy, 2012. 192 s. [In Ukrainian]
2. Kosinska N. L. Metodyka formuvannia stsenichno-obraznoi kultury maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva u protsesi vokalnoi pidhotovky [Methodology of formation of stage-figurative culture of future teachers of musical art in the process of vocal training]: dys. … doktora filosofii za spetsialnistiu 011 – Nauky pro osvitu (Osvitni, pedahohichni nauky): 01 Osvita (Osvita/Pedahohika). Kyiv, 2021. 279 s. [In Ukrainian]
3. Kostiuk O. H. Spryўniattia muzyky i khudozhnia kultura slukhacha [Perception of music and artistic culture of the listener]. Kyiv, Naukova dumka, 1973. 123 s. [In Ukrainian]
4. Mozghalova N. H. Osnovni napriamy modernizatsii instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky [The main directions of modernization of instrumental and performing training of future music teachers]. Naukovyi chasopys. Vyp.16(21). Kyiv, 2014. S. 99-104 [In Ukrainian]
5. Novosadova A., Novosadova Ya. Stylovyi pidkhid do vyvchennia muzychno- teoretychnykh dystsyplin u protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [A stylish approach to the study of music-theoretical disciplines in the process of professional training of future music teachers]. Muzychna ta khoreohrafichna osvita v konteksti kulturnoho rozvytku suspilstva: materialy i tezy VIII Mizhnarodnoi konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv, m. Odesa 14-15 zhovtnia 2022 r. Odesa: PNPU imeni K. D. Ushynskoho, 2022. S. 123-125. [In Ukrainian]
6. Oleksiuk, O.M. Metodyka vykladannia hry na narodnykh instrumentakh [Methods of teaching folk instruments]: navchalnyi posibnyk. Kyiv, 2004. 135 s. [In Ukrainian]
7. Padalka H. M. Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art pedagogy (Theory and teaching methods of art disciplines)]. Kyiv: Osvita Ukraïny, 2008. 274 s. [In Ukrainian]
8. Seleznov S. M., Kshyvak Yu. I.,Novosadov Ya. H. Vykonavsko-instrumentalna maisternist maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva: teoretychnyi aspekt [Performance-instrumental skill of future music teachers: theoretical aspect]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 14. Teoriia i metodyka mystetskoi osvity. Vyp. 31. S. 101-106. [In Ukrainian]

© 2024 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

9. Vereshchahina-Biliavska O., Mozgalova N., Baranovska I., Moskvichova Y., Cherkashina O. Anthropological Dimensions of the Modern Musical Art of Eastern Europe. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 28th-29th, 2021. 716-726. [In English]

Про автора

Анна Новосадова, викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, м. Вінниця, Україна, E-mail: novoanna97@gmail.com

About the Author

Anna Novosadova, teacher of the department of musicology, instrumental training and choreography Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky, Vinnytsia, Ukraine, E-mail: novoanna97@gmail.com

© 2024 Автор(и) Ця робота публікується у відкритому доступі та розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 Licence (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)